

УДК 371.38 (035)

Н. А. Басюк,

кандидат педагогічних наук, доцент;

Т. С. Гужанова,

кандидат філологічних наук, доцент;

Н. Ю. Рудницька,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ЛІТНЬОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ

Проаналізувавши роботу дитячих оздоровчих таборів "Артек", "Молода гвардія", "Берег" (м. Алушта), автори статті виокремлюють основні продуктивні форми життєдіяльності вихованців: методику КТС, методику проектної діяльності та тематичні програми на зміну. На основі досвіду представлено методичні особливості колективної творчої діяльності і проектної технології, їх тематику.

Актуальність даної статті зумовлена тим, що одним із стратегічних завдань державної політики у сфері соціального захисту громадян України є реалізація права дитини на оздоровлення і відпочинок. Для забезпечення цього права в Україні розроблено комплекс заходів, спрямованих на удосконалення механізмів надання дітям відповідних послуг, організації повноцінного відпочинку та оздоровлення. Основним документом, який визначає завдання щодо створення належних умов для організації відпочинку дітей, є Державна програма відпочинку та оздоровлення дітей на період до 2009 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16.01.2003 р. № 33.

Метою статті є проаналізувати роботу дитячих оздоровчих таборів, виокремити основні продуктивні форми життєдіяльності вихованців.

Для процесу становлення і розвитку дитячого колективу в літньому оздоровчому таборі важливу роль відіграє вибір діяльності різнобічного і творчого характеру, різноманітність її форм і видів. Процес розвитку дитячої групи вимагає постійного ускладнення і урізноманітнення видів діяльності. При проектуванні виховної діяльності в оздоровчому таборі, як правило, використовується методика КТС, методика проектної діяльності або розробляються тематичні програми на певний часовий період. Найефективнішою формою організації дитячого дозвілля є колективна творча справа (КТС), яку умовно поділяють на: експромт (пісні, ігри, концертні номери, бесіди тощо), мала творча справа; велика творча діяльність. Прикладами КТС – експромту є: колективні пісні (із додаванням до них оригінальних невимушених рухів): ігри; концертні номери з іграми з аудиторією; бесіди на основі запитань-експромтів ("Чому сьогодні поменшало сміття?", "Ти любиш манну кашу?" тощо).

Прикладів малих творчих справ може бути безліч, адже їх суть дуже проста: загін шоразу ділиться на кілька груп з 3-5 осіб. Кожній групі пропонується нескладне творче завдання і дається кілька хвилин на його виконання. Особливо цікаво, якщо перед кожним новим завданням формуються нові групи. Таким чином, за невеликий проміжок часу, поки проходить справа, кожна дитина має змогу поспілкуватися практично з усіма членами загону.

Можна запропонувати окремі творчі завдання, які залюбки виконуються дітьми різного віку: інсценувати анекдот; "оживити" картину видатного художника; підготувати пародію на естрадних зірок чи телепрограму; вигадати рекламу непотрібних речей; продемонструвати виступ у цирку дресирувальника і його тварин; побудувати групову скульптуру на запропоновану тему; скласти коломийки на задану тему; показати зйомки кінофільму (роботу на кіностудії) тощо. Водночас, цей вид діяльності, за умови його всебічної продуманості, може мати достатнє пізнавальне значення, стати джерелом корисної інформації для дітей. Ось приклади таких творчих завдань: намалювати портрет загону; спорудити "Родинне дерево" з піску; намалювати листівку "Світ моїх прав"; створити карту закладу (регіону, України) на тему: "Тут потрібна наша допомога"; скласти екологічний кросворд; розробити ескіз плакату "Спасибі — ні!"; підготувати пам'ятку одноліткам "Як жити і не помилятися"; розробити анкету "Вільний час дитини третього тисячоліття"; розробити "маркетинговий план" розвитку дитячого центру тощо. Варто зазначити, що такі творчі завдання потребують обов'язкового підведення підсумків після виконання: організація виставки творчих робіт, проведення анкетування, обмін пам'ятками і подарунками, складання колективних листів, послань та інше.

Велика творча діяльність реалізується на рівні загонних, дружинних та загальнотабірних справ.

Усе розмаїття дитячих справ, які проводяться в оздоровчих таборах "Артек", "Молода гвардія", "Берег" згідно плану виховної роботи, можна вкласти у такі видові рамки:

Пізнавальні справи: подорожі-знайомства ("Світ моїх прав" – знайомство з Конвенцією ООН про права дитини; "Подвиги Котигорошка" — подорож у світ народної казки; "Мій край — зелена Україна" — подорож містами, регіонами, річками тощо; "Я у незнайомому місті" — гра-експрес; "У

© Басюк Н. А., Гужанова Т. С., Рудницька Н. Ю., 2010

бальному царстві" — знайомство, розучування і демонстрація бальних танців); "Козацькому роду нема переводу" — конкурсна програма на основі історичного матеріалу); вікторини ("Україна — перлина Європи" — запитання, пізнавальні завдання після екскурсії містом; "Я і безпека" — практичні поради щодо дій у складних життєвих і надзвичайних ситуаціях; захист проєктів; усні журнали — пізнавальні справи-огляди на зразок серії коротких виступів — сторінок різної тематики оточуючого і внутрішнього колективного життя (радіогазети "Заради майбутнього", "Наші мами і тата", "Україна і світ").

Трудові справи: трудові десанти, операції "Чистенька", "Чистий бережок", акція "Діти — дітям", економічна ділова гра "День підприємця".

Розважальні (художні) справи: ланцюжки пісень ("Співаймо разом", "Українські співаночки", "Співає море і літо"); концерти-"блискавки" ("Міні-Голівуд", "Молодь за майбутнє" — імпровізовані колективні виступи за визначеною програмою); літературно-художні конкурси ("Чарівник/чарівниця казки"); театральні вистави ("Казковий зорепад").

Спортивні справи: Малі олімпійські ігри; гра-випробування "Котигорошко"; футбольні турніри; конкурсні програми ("Веселий фініш", "Козацькі забави").

Справи-свята (державні, народні чи самостійно вигадані свята) тощо.

Мала творча діяльність включає дитячі заходи, реалізація яких можлива на рівні загонових справ, а велика знаходить свій відгук у дружинних, загальнотабірних справах.

Робота над підготовкою творчої справи в загоні організується в кілька етапів:

1. Визначити педагогічну мету КТС (знання, які отримують діти; риси характеру, уміння, навички, які формуються у дітей під впливом певного виду діяльності).
2. Визначити контекст справи (які справи проходили раніше, які будуть проходити пізніше).
3. Визначити зміст справи (якщо справа велика, то її зміст може включати кілька справ).
4. Визначити вік, кількість учасників, вимоги до них, узгодити з учасниками факт проведення КТС.
5. Визначити форму і тип справи.
6. Вирішити організаційні сторони справи.
7. Провести КТС.
8. Підвести підсумки КТС.

Отже, умовно колективну творчу діяльність можна поділити на три рівні: рівень підготовки, рівень організації і рівень виконання. До рівня підготовки відносяться: написання сценарію і режисура свята, проведення репетицій, виготовлення костюмів; розробка загальних питань для диспуту; виготовлення запрошень, плакатів, оформлення місця проведення справи, запис фонограм тощо. Рівень організації включає: пошук необхідних ресурсів, розподіл їх; пошук і розподіл реквізиту; організація реклами (якщо вона необхідна); узгодження форми, змісту, терміну, місця проведення справи із зацікавленими особами. Рівень виконання включає власне проведення творчої справи. Наприклад, ступінь підготовки ведучих, якість гри акторів і т. п. Важливо пам'ятати: при організації КТС головним педагогічним результатом є процес підготовки і організації справи, а не її зовнішній результат.

Реалізація кожного рівня може здійснюватися різними людьми. Проте ці люди повинні усвідомлювати, що беруть участь у загальній (колективній) справі. Тобто, в кожній дитині, що бере участь у справі, є своя роль (чи своя діяльність) [1].

Залучення вихованців до розробки проєктів у межах оздоровчого табору спрямовано на досягнення головної мети — формування творчих здібностей дитини, розвиток компетентної особистості, здатної цінувати й презентувати себе та поважати інших, адаптованої до життя в сучасних умовах, комунікабельної та креативної. При організації життєдіяльності вихованців "Артеку", "Молодої гвардії", "Берегу" педагоги беруть до уваги типи проєктів, які виділив У. Кіппатрик: *творчий (виробничий) проєкт* пов'язаний з трудовою діяльністю — догляд за рослинами та тваринами, підготовкою макетів, конструкторською діяльністю та ін.; *споживчий* (його мета — споживання в широкому розумінні, включаючи розваги) — підготовка екскурсій, розробка та надання різних послуг (ремонт одягу, взуття, інформаційні послуги та под.); *проєкт розв'язання проблеми (науково-дослідний проєкт)* — дослідження впливу умов догляду за рослинами, фізико-математичні проєкти, технічні проєкти, проєкти розв'язання історичних або літературних проблем (які, як правило, поєднуються з дискусійними формами роботи) тощо; *проєкт-вправа* (проєкти навчання й тренування з оволодіння певними навичками).

Робота над соціально значущими проєктами передбачає такі стадії:

1-а стадія. Підготовка до роботи над проєктом. Метою є перевірка знань й умінь учасників, необхідних для соціально значущої діяльності, формування уявлень про сучасний етап перспективи розвитку соціального явища, яке віддзеркалює проєкт. Підсумком роботи на цій стадії мають бути чітко сформовані уявлення учасників про явище, яке розглядається.

2-а стадія. Вибір теми або проблеми. Учасникам необхідно детально проаналізувати широкий спектр питань, які є значущими для підлітків та молоді й потребують свого рішення. Підсумком роботи на цій стадії повинно стати розуміння обраної проблеми, над якою буде працювати команда.

3-я стадія. Планування роботи. Учасники мають вирішити, коли почнеться робота над проектом, скільки часу вона займе, які ресурси будуть використані, де їх можна знайти, чи будуть учасники працювати єдиною групою, по одному або в мікрогрупах. У підсумку формується загальне уявлення про роботу над проектом, його етапами, учасники діляться на мікрогрупи, розв'язують певні організаційні питання.

4-а стадія. Збір матеріалу. У рамках цієї діяльності учасники мають зібрати й проаналізувати цілий спектр інформації з проблеми, яка їх цікавить. Одна група може провести соціологічне дослідження серед різноманітних категорій населення. Інша займається вивченням матеріалів засобів масової інформації з теми. Ще одна група учасників входить у взаємодію з компетентними фахівцями для отримання аналітичної інформації про стан справ з цього конкретного питання, хто несе за нього відповідальність й який механізм прийняття конструктивного рішення. Підсумком роботи має стати вся доступна учасникам інформація про проблему, яка складає основу наступної стадії роботи над проектом.

5-а стадія. Розробка особистого варіанту рішення проблеми. Головним завданням цього етапу діяльності є обробка і систематизація отриманого матеріалу й розподіл його за відповідними розділами проекту. При участі педагога компонується матеріали за розділами: актуальність й важливість даної проблеми; інформація про різноманітні підходи до розв'язання цієї проблеми; програма дій, яку обрала команда; розробка варіанту реалізації програми з елементами моделювання прийняття позитивного рішення конкретної структури. Це важкий етап роботи, тому що учасники повинні не тільки формалізувати процес розробки проекту, а й прорахувати, яким чином можна зрушити з "мертвої точки" нерозв'язану поки ще проблему.

6-а стадія. Реалізація плану дій команди учасників. Дана стадія передбачає, що учасники намагаються реалізувати на практиці повністю або частково свій варіант рішення проблеми. У цих цілях можливі різноманітні акції учнів (писемні звернення у виконавчі та законодавчі органи, передача своїх пропозицій у суспільні організації, підключення до цієї роботи комерційних структур різних фондів тощо). З іншого боку, учасники можуть здійснювати реалізацію проекту безпосередньо через свою практичну участь, шляхом проведення трудових акцій, збору засобів, організацію фестивалів та ін.

7-а стадія. Підготовка до захисту проекту. На цьому етапі йде робота з оформлення матеріалу, який отримано в результаті роботи над проектом. У презентації проекту можуть використовуватися фотографії, оригінальні малюнки, плакати, схеми, діаграми які можуть представити суть даного проекту. Відбирається матеріал для словесного виступу, організуються тренувальні вправи з ораторського мистецтва, складаються сценарії, виступи учасників, відпрацьовуються їх уміння відповідати на каверзні питання опонентів. Одночасно ретельно готується папка документів (портфоліо), в якій логіка роботи над проектом представлена більш повно й доведено.

8-а стадія. Презентація проекту. У рамках цього етапу проходить словесний захист проекту, за формою нагадує процедуру слухання в структурах влади, де учасники представляють і обгрунтовують логіку й ефективність свого проекту. Дана частина роботи організується в режимі конкурсу команд та оцінюється журі.

9-а стадія. Рефлексія. Головна мета цього етапу — аналіз учасниками стадій підготовки проекту та його представлення на конкурсі. За підтримкою педагога проходить аналіз роботи: визначаються труднощі, які стають на шляху, відбувається оцінка внеску мікрогруп та окремих учасників, виявляються слабкі сторони проекту, обговорюються шляхи їх виправлення.

Карта проекту: 1. Назва проекту. 2. Автори проекту. 3. Учасники проекту. 4. Головна ідея проекту, її досягнення, перспективи реалізації. 5. Цілі проекту. 6. Ресурси, які необхідні для реалізації проекту. 7. Можливі перешкоди й труднощі. 8. План реалізації проекту (що робити, коли, хто відповідає). *Критерії оцінки проекту:* 1. Оригінальність, новизна. 2. Потенціал проекту. 3. Яким чином проект сприяє розвитку особистості й соціальної активності учасників? 4. Практичний вплив проекту на оточуючих [2].

Ще одним з варіантів організації відпочинку в дитячому оздоровчому таборі є тематичні (ігрові) зміни. Вони підпорядковують життя табору, тому що дорослі й діти включені в ігрову діяльність, яка розвивається в часі. При цьому в тематичній зміні зберігаються всі етапи традиційної зміни. I етап – підготовчий (1-2 дні до початку зміни) – визначення ігрового сюжету зміни, планування основних ігрових подій і правил. "Входження в гру" дорослих учасників. Оформлення табору згідно сюжету. Створення інтересу до гри. II етап – організаційний (1-3 дні) – створення умов входження в гру дітей. Зав'язка ігрового сюжету зміни, розподіл ролей, постановка ігрових завдань, визначення умов і змісту ігрових подій. III етап – основний (16-17 днів) – розвиток ігрового сюжету, виконання учасниками завдань, які направлені на досягнення основної мети. IV етап – заключний (2-3 дні) – розв'язка ігрового сюжету, ушановування учасників, святкування з приводу досягнення мети.

При розробці сюжету ігрової зміни організаторам треба враховувати: змістовну мету ігрової діяльності; вік учасників; матеріальні та територіальні можливості та умови зміни. Особливу увагу треба звернути на: завдання ігрової діяльності; зміст ігрової діяльності; ролі учасників-дітей; ролі дорослих в ігровому сюжеті; умови взаємодії учасників. Ці позиції з самого початку повинні бути зрозумілими та прийняти учасниками зміни як правила загальної ігрової діяльності.

Тематична ігрова зміна значно розширює можливості традиційних форм роботи за рахунок змісту сюжету. У логіці завдань ігрової діяльності традиційні форми справ стають пригодами, випробуваннями та ін. Добре, коли одразу в рамках сюжету форми будуть мати свої назви. У роботі оздоровчих таборів вже накопичений досвід з організації ігрових змін. Є розробки змін з такими назвами: "У пошуках священного тотему", "Котигорошко", "Зачарована країна", "Східні пригодим", "У пошуках пригод", "Нове телебачення", "П'ятий елемент або Нові космічні пригоди", "Назад у минуле", "Цифровий бум", "Навколо світу за 21 день" та ін. [3].

Таким чином, на даному етапі можна спостерігати ряд позитивних тенденцій розвитку мережі таборів для літнього дитячого відпочинку. Серед них відмова від непотрібної однаковості; розробка різноманітних форм літнього відпочинку з різним джерелом фінансування; створення умов для педагогічних творчих колективів, розвиток мережі профільних дитячих центрів; становлення зв'язків між освітньою діяльністю шкіл, установ позашкільної освіти і літніх дитячих закладів; гуманізація діяльності оздоровчих таборів для задоволення інтересів і творчих потреб дітей та підлітків. Не зважаючи на те, що в досвіді роботи з дітьми влітку накопичено багато форм організації життєдіяльності літніх оздоровчих таборів, система організації та оздоровлення дітей та підлітків все ж потребує оновлення та вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Організація виховної роботи в оздоровчих закладах: Методичний посібник / Упорядники: Н. О. Березина, Н. І. Косарева, Л. М. Павлов, А. П. Тараканова. – К., 2004. – 220 с.
2. Творчество в детском оздоровительном лагере. Книга для воспитателей и педагогов / Авторы-составители А. Г. Трушкин, П. П. Пивненко, В. В. Абрахова, Н. П. Овсянникова, А. И. Белоусов. – Ростов н/Д: "Феникс", 2002. – 320 с.
3. Тарышная М. А. 20 тематических смен для пришкольного и загородного лагеря. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 284 с.

Матеріал надійшов до редакції 24.11.2009 р.

Басюк Н. А., Гужанова Т. С., Рудницькая Н. Ю. Организация жизнедеятельности в летнем оздоровительном лагере.

Проанализировав работу детских оздоровительных лагерей "Артек", "Молодая гвардия", "Берег" (г. Алушта), авторы статьи выделяют основные продуктивные формы проектирования жизнедеятельности: методiku КТД, методiku проектной деятельности и тематические программы на смену. На основе опыта представлено методические особенности коллективной творческой деятельности и проектной технологии, их тематику.

Basyuk N. A., Huzhanova T. S., Rudnytska N. Yu. The Organization of Life in Summer Camp.

After analyzing the work of children's recreation camp "Artek", "Moloda Hvardiya", "Bereh" (Alushta), the authors distinguish the main productive forms of life design: CCA methodology, the methodology of project activities and thematic programs for the season. Based on the experience, the methodical peculiarities of collective creative activity and project technology, their subjects are presented.